

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВТА НА ЧОВЕКА

Брой 3, декември 2010 г.

Съдържание

В настоящия трети бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратко резюме на решенията, постановени през ноември 2010 г., от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу България и подбрани решения по дела срещу други държави, както и решения на Съда на Европейския съюз („СЕС“) по дела, касаещи защитата на правата на човека. Отражавани са и онези жалби, комуникирани от ЕСПЧ на българското правителство, които поставят значими или нови проблеми в защитата на правата на човека в България. Бюлетинът излиза в електронен вариант дванадесет последователни месеца и се разпространява безплатно.

Подбрани и представени са решения в следните области:

- право на живот;
- забрана за изтезание и нечовешко и унижително отнасяне или наказание;
- право на свобода и сигурност;
- право на справедлив съдебен процес и достъп до съд – граждански и наказателен аспект, публичност на процеса, независимост и безпристрастност на решаващия орган, права на обвиняемите и подсъдимите, прекомерна продължителност на процеса, неизпълнение на съдебни решения и др.;
- право на зачитане на личния и семеен живот, на кореспонденцията и дома;
- свобода на изразяване, на съвестта и религията, на събранията и на сдружаване;
- право на собственост;
- забрана за дискриминация;
- свобода на придвижване.

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ПРАВО НА ЖИВОТ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Наличието на законодателна пречка за наследниците на убития да се запознаят с материалите по разследването и така да участват ефективно в наказателното производство представлява нарушение на правото на живот по чл. 2 от Европейската конвенция за правата на човека („Конвенцията“).

Решение на Съда по делото [Seidova and others v. Bulgaria \(no. 310/04\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са съпругата и двете дъщери на г-н Селяхтин Хасанов – ром, който бил застрелян от охранител на зеленчукова градина, докато крадял лук заедно с още 15 човека. Срещу охранителя било образувано наказателно производство, по което били назначени балистични експертизи, психологична експертиза на обвиняемия, била извършена аутопсия на застреляния г-н Хасанов, бил проведен и разпит на другия охранител, който твърдял, че охранителите са изстреляли предупредителни изстрели, но били нападнати от крадците и затова се принудили да се защитават. Разпитани били и някои от другите участници в кражбата, които твърдели, че охранителните стреляли директно по тях, като им отправили расистки обиди и заплахи. Били извършени медицински експертизи на охранителите, които установили множество наранявания върху тях. Въз основа на събраните доказателства и съобразявайки големия брой лица, нахлули в имота, и липсата на видимост през нощта, прокуратурата в Ямбол приела, че охранителят е действал в рамките на неизбежната отбрана, и прекратила производството.

След обжалване на прекратяването съдилищата потвърдили наличието на неизбежна отбрана, а оплакванията на жалбоподателите относно невъзможността им да участват в установяване на фактите по време на разследването били отхвърлени. Мотивите на съдилищата били, че конституирането им като страна в производството според действащия по времето на събитията НПК, е възможно само при наличие на повдигнато обвинение срещу охранителя и затова не съществува задължение да им се осигурява достъп до материалите по разследването. По този начин жалбоподателите не получили достъп до материалите и респективно нямали възможност да се запознаят с доказателствата нито по време на разследването, нито след прекратяване на производството с постановление на прокуратурата. Пред националните съдилища, както и пред ЕСПЧ, жалбоподателите твърдели, че като последица от това те не могли да обжалват ефективно действията на прокурора и съда, както и да отправят искания за допълнителни следствени действия.

Решението: Съдът в Страсбург не намира разследването на смъртта на г-н Хасанов за недостатъчно пълно и обективно. Той обаче го смята за неефективно по други причини - в резултат на действащото тогава законодателство на жалбоподателите е била напълно отнета възможността за достъп до материалите по делото и активно участие в установяването на фактите. Съдът припомня, че правата на близките на жертвите при разследвания на смърт са сред процесуалните гаранции, които трябва да са налице съгласно Конвенцията. Тъй като жалбоподателите не са могли да се конституират като страна в производството – единствената, и то непряка, възможност за тях да участват в производството, е била

да получат копие от постановлението на прокуратурата. Като отчита особеното значение, което властите са отдали на института на неизбежната отбрана в настоящия случай, Съдът отбелязва, че достъпът на жалбоподателите до материалите по делото е бил от съществено значение за гарантиране на техните права като роднини на лице, починало при съмнителни обстоятелства. Така Съдът стига до заключението, че жалбоподателите не са били приобщени към разследването в степента, изисквана от процедурния аспект на правото на живот по чл. 2, поради което е налице нарушение. Съдът осъжда българското правителство да заплати на трите жалбоподателки общо 12 000 евро за неимуществени вреди, както и 3000 евро за разноски.

Съдът отхвърля като явно необосновани оплакванията за дискриминация: 1) по оплакването, че властите не са разследвали ефективно обстоятелствата около смъртта на г-н Хасанов заради ромския му произход, Съдът отбелязва, че то не е подкрепено с доказателства (например изказвания на органите по разследването в тази посока); 2) по оплакването, че властите не са разследвали възможния расистки мотив за убийството, Съдът отбелязва, че когато има данни за расистко отношение на участниците в инцидента (както в случая), властите са били длъжни да изследват дали то не е изиграло роля при извършването на престъплението. В случая обаче властите са заключили, че охранителят е действал при неизбежна отбрана с единствената цел да се защити и е използвал сила, пропорционална на атаката, което имплицитно изключва възможен расистки мотив в действията му.

Скоковете с парашут са обичайна част от военните задължения, поради което смъртта на инструктор по парашутизъм по време на тренировъчна практика би могла да ангажира отговорността на държавата по чл. 2 от Конвенцията, само ако се дължи на недостатъчна регулация или контрол на тази дейност, но не и ако е причинена от небрежно поведение на лице или

последователност от нещастни събития.

Решение на Съда по делото [Stoyanovi v. Bulgaria \(no. 42980/04\)](#)

Фактите: Синът на жалбоподателите, инструктор по парашутизъм в българската армия, загинал на 27.05.1998 г. при изпълнение на скок с парашут от хеликоптер по време на тренировъчна практика на Специализирания отряд за борба с тероризма към МВР. Непосредствено преди първия скок отговарящият за практиката наредил на пилотите да увеличат скоростта, като данни за точният ѝ размер няма поради липсата на записващо устройство в хеликоптера. Първият парашутист скочил, като главата му минала на 20 см от гумата на хеликоптера. Синът на жалбоподателите скочил непосредствено след това, ударил главата си в гумата, изпаднал в безсъзнание и тялото му паднало свободно на земята. Същото се случило и с третия парашутист, след което практиката била прекратена.

Започналото на другия ден вътрешно разследване установило, че причината за фаталния инцидент били скоростта на движение на хеликоптера и неправилната позиция на тялото на парашутистите спрямо скоростта; отбелязани били критики към организацията и координацията на скоковете, за което отговаряло министерството. На същата дата Софийска военно-окръжна прокуратура започнала разследване на случая, били извършени множество следствени действия и било възложено изготвянето на експертно становище относно причините за смъртта. Експертите заключили, че парашутистите не са допуснали грешки при скоковете, но отбелязали, че не могат да преценят дали са допуснати грешки от екипажа. След прекратяване на производството от прокуратурата и последвалото връщане на делото от съда поради допуснати процесуални нарушения, по делото било дадено ново експертно заключение. Според новото заключение не било възможно да е имало удар на парашутистите в гумата, а причината за смъртта била неотваряне на парашута следствие на тяхната неточна

преценка за дистанцията до земята, както и неспазване на инструкциите за позицията на тялото при скачането. Прокурорът прекратил производството, като заключил, че няма извършено престъпление, а съдът оставил в сила това постановление. Националният съд не приел експертното заключение в частта, че нямало удар, тъй като намерил, че свидетелските показания сочели на противното, но приел, че парашутистите не са били заели правилна позиция при скока, което било причината за удара в гумата.

Жалбоподателите потърсили обезщетение, на което имали право съгласно чл. 249, ал. 2 от тогава действалия Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България (ЗОВСРБ). Българската армия им изплатила 8316 лв. обезщетение. През септември 2003 г. жалбоподателите потърсили и обезщетение от застрахователната компания, в която синът им бил застрахован от българската армия, но им било отказано заради изтеклия 3-годишен срок от смъртта на сина им.

Жалбоподателите се оплакват пред ЕСПЧ по чл. 2 от Конвенцията (право на живот), че държавата е отговорна за смъртта на сина им и че разследването на инцидента не е било ефективно.

Решението: ЕСПЧ най-напред преценява, че жалбоподателите не са изгубили качеството си на „жертви“ по смисъла на Конвенцията, понеже изплатеното от държавата обезщетение произтича директно от факта на смъртта по време на военна служба и не е едновременно и признание за нарушение на чл. 2 от Конвенцията. Поради което заключава, че жалбата е допустима. По съществуващото на спора Съдът отбелязва, че първото изречение на чл. 2, § 1 възлага на държавата не само да се въздържа от умишлено и незаконно отнемане на живот, но и да предприема необходимите мерки, за да гарантира живота на гражданите под нейната юрисдикция. При определени обстоятелства Конвенцията може да изисква властите да предприемат превантивни мерки за защита на дадено лице, чийто живот е в риск, заради възможно извършване на престъпление от трето лице. Във всички случаи това

задължение не трябва да се тълкува по начин, който да възлага невъзможна или непропорционална тежест на властите.

Тестът за преценка относно задължението на държавата да предотвратява отнемането на живот следствие на престъпление включва следните критерии: да е установено, че властите са знаели или е трябвало да знаят към момента за съществуването на реален и непосредствен риск за индивид/и от престъпни действия на трети лица и да не са предприели разумно очакваните от тях мерки за избягване на риска, които са в правомощията им. Този подход се използва и в други области като „опасни“ ситуации например, когато властите са знаели или е трябвало да знаят за опасността. В конкретния случай, въпреки че дейностите на въоръжените сили представляват риск за живота, ситуацията се различава от „опасните“ ситуации, породени от определена заплаха, понеже скоковете с парашут представляват обичайна част от военните задължения. Ако се причинят щети, то би имало нарушение на позитивното задължение на държавата, само ако те се дължат на недостатъчна регулация или контрол на опасната дейност, но не и ако вредата е причинена от небрежно поведение на лице или последователност от нещастни събития. Поради това Съдът подчертава, че в случая следва да се прецени дали е била налице подходяща правна рамка, която да даде възможност да се установи причината за инцидента, и дали са съществували разпоредби за установяване на съответната отговорност и даване на подходящо обезщетение.

В конкретния случай Съдът се фокусира върху реакцията на властите към инцидента, особено предвид необходимостта от технически познания, с които именно те са разполагали за разследване и установяване на причините му. Съдът подчертава, че чл. 2 от Конвенцията изисква от властите да извършват обективно разследване; няма обаче изискване непременно да се стигне до наказателно осъждане на някого. Поради това и не може властите да се винят, че в случая не са подвели някого под наказателна отговорност, още повече, че не

са били налице данни някой конкретно да е носел именно наказателна отговорност за инцидента. Властите са дали възможност на жалбоподателите да се запознаят с доказателствата относно смъртта на сина си, а докладът от вътрешното разследване дори е посочил, че държавата е отговорна за инцидента. Така за жалбоподателите е съществувала възможност да заведат граждански иск за вреди (независимо от полученото обезщетение по ЗОВСРБ), като в това производство да бъде установено противоправното поведение на властите и да бъде присъдено обезщетение за вреди. Съдът заключава, че след като веднъж властите са извършили разследването на инцидента и са „поставили доказателствата на масата”, то остава за жалбоподателите да заведат дело за вреди срещу държавата, в което нейната отговорност да бъде установена. Що се отнася до задължението на властите да проведат ефективно разследване на инцидента, те са изпълнили това си задължение. Следователно властите са спазили своите позитивни задължения по отношение на зачитането на правото на живот по чл. 2 от Конвенцията и не е налице нарушение.

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

При липса на данни за съществуването на реален и непосредствен риск военнотружеш да се самоубие, властите не могат да бъдат държани отговорни, че не са предприели действия, за да предотвратят самоубийството.

Решение на Съда по делото [Serdar Yigit and Others v. Turkey \(no. 20245/05\)](#)

Фактите: Г-н Mevlüt бил военнотружеш, който бил намерен застрелян от близка дистанция, докато бил на пост. Разследването установило, че причината за смъртта му е самоубийство. Било установено, че макар при постъпването си в

армията той да е бил в добро психическо здраве, впоследствие станал депресивен и дистанциран. Командирът му предложил да го премести на по-лека позиция, но г-н Mevlüt отказал. Прокуратурата прекратила разследването, като намерила, че г-н Mevlüt се е самоубил и няма данни военните да са пренебрегнали свои задължения във връзка с опазване живота на военнотружешите. Националният съд върнал делото за доразследване поради множество процесуални пропуски, като през 2003 г. потвърдил постановлението за прекратяване и приел, че пропуските са отстранени.

Решението: ЕСПЧ изследва най-напред въпроса дали военните власти са знаели или е трябвало да знаят, че е съществувал реален риск г-н Mevlüt да се самоубие, и дали са предприели разумни мерки да го предотвратят. Съдът приема заключенията на националните власти, че вероятно депресията е подтикнала г-н Mevlüt да се самоубие, но той никога не се е държал по начин, който да сочи, че съществува реален и непосредствен риск да отнеме живота си; освен това командирът му е реагирал на депресивното му поведение, като му е предложил преместване, което той отказал. Следователно властите не могат да бъдат държани отговорни, че не са предприели повече действия, за да предотвратят самоубийството; обратното би означавало те да бъдат натоварени с прекомерно бреме. Поради това няма нарушение на чл. 2 от Конвенцията от страна на властите заради смъртта на г-н Mevlüt (материалният аспект на чл. 2). Съдът обаче намира нарушение заради неефективното разследване на инцидента (процесуалният аспект на чл. 2). Той отбелязва, че въпреки че делото е било върнато за отстраняване на процесуалните пропуски, няма информация по делото те да са били реално отстранени; освен това близките на жертвата са били изключени от разследването и не са били изслушани от съда преди той да реши да прекрати разследването.

2. ЗАБРАНА ЗА ИЗТЕЗАНИЕ И НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

7

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Налице е нарушение на забраната за нечовешко и унизително третиране, когато има явно несъответствие между санкцията и сериозността на престъплението, извършено от полицаи, нанесли сериозни травми на 16-годишно момче при арест.

Решение на Съда по делото [Darraj v. France \(no. 34588/07\)](#)

Фактите: Жалбоподателят, 16-годишен по време на събитията, получил сериозни травми (включително на тестисите, което наложило спешна операция) при полицейско задържане за установяване на самоличността му. За инцидента започнало разследване, като първоинстанционният съд осъдил полицаите на затвор за умишлено причиняване на телесна повреда, с условно изтърпяване на наказанието, и присъдил обезщетение от 6000 евро. Второинстанционният съд изменил присъдите, като приел, че нямало умишлено причиняване, а само действие по непредпазливост и наложил наказание глоба в размер на 800 евро. Съдът намалил и присъденото обезщетение на 5000 евро.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че жалбоподателят е получил сериозни наранявания, докато е бил в ръцете на полицията, без да е било представено ясно и убедително обяснение за тях от страна на властите. Съдът отхвърля аргумента на правителството, че жалбоподателят не можело да бъде считан за „жертва“ по смисъла на Конвенцията, понеже имало осъждане на полицаите и му било присъдено обезщетение. Съдът не приема,

че има признание за извършено нарушение на Конвенцията от страна на държавата в лицето на второинстанционния съд, тъй като съдът е свел наложените наказания до минимални такива и е отнел техния възпиращ ефект. Присъдената сума също е по-ниска от това, което нормално ЕСПЧ присъжда в подобни случаи. Освен това на полицаите не са били наложени никакви дисциплинарни наказания. Поради тази явна непропорционалност между сериозността на извършеното и наложените санкции Съдът намира, че е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията

Заклучението на националните съдилища, че липсвала причинна връзка между пренаселеността в местата за задържане, която според тях се дължала на „обективни причини“, и действията на държавата, лишава лицата от правно средство за защита по оплаквания за лоши условия на задържане.

Решение на Съда по делото [Roman Karasev v. Russia \(no. 30251/03\)](#)

ЕСПЧ е намерил нарушение на чл. 3 от Конвенцията заради пренаселеност в килията, в която е бил държан жалбоподателят. Съдът също заключава, че е нарушен и чл. 13 във връзка с чл. 3, защото по иска на жалбоподателя срещу министерството за лошите условия в ареста съдилищата са тълкували и приложили закона по начин, който лишава иска му от ефективност. Съдилищата са приели, че жалбоподателят бил законно задържан, а пренаселеността в ареста се дължала на „обективни причини“, поради което нямало причинна връзка между пренаселеността и действията на ответното министерство.

3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Личното изслушване от съдия на арестувана пет дни след задържането ѝ е в нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията всеки арестуван да бъде своевременно изправен пред „съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции“; прокурорите не отговарят на това изискване.

Решение на Съда по делото [Moulin v. France \(no. 37104/06\)](#)

Фактите: Жалбоподателката г-жа Moulin била арестувана от полицията на 13.04.2005 г. На следващия ден съдия постановил продължаване на полицейското задържане, но жалбоподателката не била лично изслушана и така не могла да представи доказателства във връзка със задържането си. На 15.04.2005 г. полицейското задържане приключило с разпореждане на

прокурора, който наредил превеждането ѝ в затвор с цел изправяне ѝ пред съдия. На 18.05.2005 г. тя за първи път се явила лично пред съдия, който разпоредил задържането ѝ под стража.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че вече е намирал, че полицейско задържане за повече от 4 дни без съдебен контрол е в нарушение на правото по чл. 5, § 3 от Конвенцията. От момента на задържането ѝ на 13.04.2005 г. до първото ѝ явяване пред съдия на 18.05.2005 г. на жалбоподателката не е била дадена възможност да бъде лично изслушана от съдия относно задържането ѝ. Съдът не приема аргумента на правителството, че това са били на практика няколко отделни периода на задържане. Освен това Съдът отбелязва, че прокурорите, заради тяхната йерархична субординация и зависимостта им от министерството на правосъдието, под чието управление са, не могат да бъдат считани за „съдия или длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции“ по смисъла на чл. 5, § 3.

4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Дела за прекомерна продължителност на производството

[Angelov and others v. Bulgaria \(no. 43586/04\)](#)

– наказателно дело за кражба на добитък, продължило повече от 11 години поради неактивност на властите и без жалбоподателите да имат вина за забавянето е в нарушение на правото на гледане на делото в разумен срок по чл. 6 и правото на ефективни вътрешноправни средства за защита по чл. 13 във вр. с чл. 6. Съдът присъжда на всеки от четиримата жалбоподатели по 3500 евро обезщетение и разноски общо 600 евро за всички.

[Ivanov v. Bulgaria \(no. 27776/04\)](#)

– наказателно производство, продължило повече от 6 години и 5 месеца във фазата на предварителното производство. Съдът намира нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията и присъжда на жалбоподателя 2400 евро обезщетение, както и 600 евро за разноски.

Това, че един и същ съдия е гледал две дела, заведени от жалбоподателя (г-н Алексей Петров), пред районния съд и после пред Софийския градски съд, не поставя проблеми, тъй като делата са касаели различни изказвания на ответника по адрес на жалбоподателя и решаването на едното дело не означава предварително решаване и по другото дело.

Решение на Съда по допустимостта на делото [Aleksey Petrov v. Bulgaria \(no. 27103/04\)](#)

Фактите: Оплакванията на г-н Алексей Петров са във връзка с водените от него дела за клевета срещу г-н Едвин Сугарев, който през 2002 г. направил няколко изказвания в медиите за близките отношения на Петров с бившия главен прокурор Никола Филчев, за връзките му със сръбската мафия, както и за намесата му в няколко престъпления. Софийският районен съд, а след това и Софийският градски съд постановили оправдателни присъди за г-н Сугарев, като намерили, че той не е извършил твърдяното деяние (*actus reus*) и се позовали на решения на ЕСПЧ относно свободата на изразяване.

Пред ЕСПЧ г-н Алексей Петров твърди нарушения на чл. чл. 3, 6, 8, 10, 13 за това, че българският съд го е третирал унищително, отхвърляйки жалбите му и лишавайки го от възможността да защити репутацията си; за това, че не са били допуснати представени от него доказателства; заради липсата на отвод на някои от съдиите, гледали делата му, както и тяхната пристрастност и предубеденост.

Решението: Жалбата е обявена за недопустима от ЕСПЧ и всички оплаквания са отхвърлени като явно необосновани. Когато изследва въпроса за непристрастността на съдиите Съдът намира, че самият факт, че те не са се отвели, не е достатъчен, за да обори презумпцията за тяхната непристрастност; освен това съдиите са мотивирали всички свои определения и мотивите им не сочат на някаква предубеденост. Това, че един и същ съдия е гледал дела, заведени от г-н Петров пред СРС и после пред СГС, не поставя проблеми, тъй като делата са касаели различни изказвания на г-н Сугарев спрямо г-н Петров и решаването на едното дело не означава предварително решаване и по другото дело. Съдът отново напомня, че

чл. 6 не гарантира правото на допускане на доказателства от съда, което е въпрос на вътрешното право, както и не съдържа в себе си изискването за подробен отговор на всеки повдигнат аргумент от страна на тъжителя; освен това съдиите са изложили достатъчно мотиви за недопускането на доказателствата. Когато разглежда баланса между личния живот на жалбоподателя и свободата на изразяване на г-н Сугарев, Съдът отбелязва, че имайки предвид публичното положение на г-н Петров, ограничение на свободата на изразяване на г-н Сугарев в името на репутацията на г-н Петров би било непропорционално.

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Неосигуряването на личното явяване в съдебно заседание на затворник по гражданско дело, водено от него срещу държавата за лошите условия в местата за задържане, съчетано с невъзможността жалбоподателят да бъде представляван от адвокат, е в нарушение на изискванията за справедлив процес.

Решение на Съда по делото [Roman Karasev v. Russia \(no. 30251/03\)](#)

Фактите: От април 1999 г. до 2002 г. жалбоподателят бил задържан в арест, а след това бил преведен в затвор. През 2003 г. той завел две граждански производства срещу министерството на финансите, претендирайки обезщетение за вреди от незаконно задържане и от лошите условия, при които бил държан в ареста. По образуваните дела жалбоподателят не могъл да се яви лично в заседанието, защото по закон гражданските съдилища не можели да изискват транспортиране на затворници. Той не бил представляван и от адвокат, защото по такива дела не се отпускала безплатна правна помощ, а той нямал средства да си наеме адвокат. Исковете му били оставени без уважение.

Решението: ЕСПЧ е намерил нарушение на правото на справедлив процес на

жалбоподателя (чл. 6) заради това, че той не е могъл да се яви лично в заседанието, нито да бъде представляван по някакъв друг начин, а съдилищата не са предприели различни възможни мерки – например да проведат заседанието в затвора – за да гарантират личното му участие. Съдът е отчетел, че по иска за вреди преценката на условията на задържане в голяма степен е била в зависимост от личните впечатления и усещания на жалбоподателя и личното му явяване пред съда е било от значение.

Дали е нарушено правото на справедлив процес в случаите, когато жалбоподателят е осъден въз основа на показания на агенти под прикритие, зависи от това дали е имало подбуждане към извършването на престъпление, дали на жалбоподателя е била дадена възможност да докаже тезата си, че е бил подбуден, и по какъв начин съдилищата са обсъдили защитната теза.

Решения на Съда по делата [Ali v. Romania \(no. 20307/02\)](#) и [Bannikova v. Russia \(no. 18757/06\)](#)

Фактите по делото *Ali v. Romania*: През 2001 г. жалбоподателят, заедно с още две лица – Д.Х. и К.М., били разследвани за продажба на хероин. С разрешение на прокуратурата към разследването били прикрепени двама агенти под прикритие, които трябвало да закупят 2 кг. хероин от жалбоподателя, Д.Х. и К.М. Агентите се срещнали с жалбоподателя и Д.Х. Според обвинителния акт Д.Х. поискал 10 000 USD за килограм хероин. Два дни по-късно в дома на жалбоподателя била осъществена размяната – агентите донесли чанта с 10 000 USD, а К.М. им дал чанта, в която по-късно се оказало, че има хероин, обувки и храна. При задържането и по време на разследването жалбоподателят поддържал, че не е знаел, че в чантата има хероин и мислел, че с парите се плаща за обувките и храната в чантата. На жалбоподателя не било разрешено да разпита агентите под прикритие или да им зададе въпроси

писмено. Националният съд го намерил за виновен и го осъдил на 13 години лишаване от свобода.

Решението: ЕСПЧ е намерил нарушение на правото на справедлив процес на жалбоподателя по чл. 6 от Конвенцията, като е очертал разликата между използването на легални техники за прикритие при разследването на престъпления и подбуждането към извършването им. Според Съда подбуждане е налице, когато полицейските служители – било те лица от специалните служби или лица, работещи по техни инструкции – не са се ограничили до пасивно разследване на престъпленията, а са упражнили влияние върху разследваните лица, така че да ги подтикнат да извършат престъпление, което те иначе не биха извършили, като по този начин целят да съберат доказателства и образуват производство за престъплението.

Преценявайки дали в конкретния случай агентите под прикритие са се ограничили до пасивно разследване, Съдът е отчел, че в дома на жалбоподателя не са били намерени други наркотици и че той през цялото време е поддържал, че е смятал, че сделката е за обувките и храната в чантата. При наличие на различна интерпретация на фактите Съдът е проверил дали последвалото производство е било проведено при спазване на гаранциите за състезателност на процеса и равнопоставеност на страните. Той е констатирал нарушение на чл. 6 от Конвенцията, тъй като на жалбоподателя не е било разрешено да разпита агентите под прикритие или поне да им зададе въпроси писмено, нито националният съд е мотивирал отказа си да допусне искането на жалбоподателя за събиране на допълнителни доказателства. Съдът е намерил, че националните съдилища не са се мотивирали защо са дали превес на доказателствата на обвинението и недостатъчно са разследвали твърдението, че жалбоподателят е бил подмамен да извърши престъпление.

Прилагайки същия тест на проверка по делото *Bannikova v. Russia* – дали агентът под прикритие се е ограничил до „по

същество пасивно” поведение, дали на жалбоподателя е била дадена възможност да докаже тезата си, че е бил подбуден и по какъв начин съдилищата са обсъдили защитната теза – Съдът е намерил, че няма нарушение на правото на справедлив процес. В решението Съдът е направил преглед на практиката си относно *agents provocateurs*.

Простото възобновяване на наказателното производство не може автоматично да заличи нарушенията на правото на справедлив процес по първоначалното производство. Националният съд следва да извърши преценка дали са били спазени гаранциите по чл. 6, включително и в рамките на възобновеното производство. Неэффективната правна защита и участието чрез видео връзка във въззивното производство по дело за убийство е в нарушение на чл. 6, § 3 (с) от Конвенцията.

Решение на Голямото отделение на Съда по делото [Sakhnovskiy v. Russia \(no. 21272/03\)](#)

Фактите: Жалбоподателят бил осъден на 18 години лишаване от свобода за убийство на баща си и чичо си през 2001 г. Той бил представяван от служебен адвокат пред първоинстанционния съд, но не и пред въззивния съд. В заседанието пред апелативния съд жалбоподателят участвал чрез видео връзка. След влизане в сила на присъдата жалбоподателят подал няколко неуспешни молби за възобновяване на делото заради нарушение на правото му на защита. След като ЕСПЧ комуникирал жалбата на г-н Sakhnovskiy на руското правителство, президиумът на Върховния съд (ВС) решил да възобнови делото по искане на главния прокурор с мотива, че правото на защита на жалбоподателя било нарушено, и върнал делото на въззивната инстанция за ново разглеждане. Повторното разглеждане на делото се състояло през 2007 г. в Москва, като жалбоподателят отново не присъствал на заседанието, а участвал чрез видео връзка, защото

затворът, в който излежавал присъдата си, бил на 3000 км от Москва. Непосредствено преди заседанието ВС представил на г-н Sakhnovskiy служебния му адвокат, който бил назначен да го представлява и присъствал в залата. На жалбоподателя били дадени 15 минути за разговор с адвоката преди началото на заседанието. Г-н Sakhnovskiy заявил, че не желае да бъде представляван от този адвокат, защото не се е срещал с него лично. Съдът не уважил искането и провел заседанието, като в крайна сметка потвърдил присъдата от 2001 г.

Решението: Съдът отбелязва, че правителството е признало в производството пред ЕСПЧ, че в първото производство пред националния съд е било нарушено правото на защита на жалбоподателя, но е поддържало, че с възобновяване на производството жалбоподателят е загубил статуса си на „жертва”, тъй като отмяната на първото решение на въззивния съд и самият факт, че е проведено повторно производство е *per se* “достатъчна обезвреда” за нарушенията, от които жалбоподателят се оплаква.

Съдът подчертава, че за да загуби жалбоподателят статуса си на „жертва”, властите първо трябва да са признали нарушението и второ да са му предоставили достатъчна обезвреда. В настоящото дело властите признават наличието на нарушение, т.е. въпросът е изпълнили ли са задължението си да предоставят обезвреда. Съдът прави преглед на досегашната си практика по въпроса за придобиване и загубване на статуса на „жертва” при нарушение на чл. 6, § 3 от Конвенцията и посочва, че от нея би могъл да се направи изводът, че възобновяването на едно наказателно дело „връща” жалбоподателя в ситуацията, съществувала преди да е станал жертва, и възстановява *status quo ante*.

В случая обаче по мнение на Съда този подход не е подходящ. ЕСПЧ е приел, че съгласно приложимото законодателство простото възобновяване на наказателното производство не е достатъчно да лиши жалбоподателя от статуса му на жертва, тъй

като (1) делото е можело да бъде възобновявано без ограничение във времето и обстоятелствата; (2) решението за възобновяването е зависело от дискрецията на прокуратурата или на съдия, които действат *proprio motu* (по собствена инициатива), т.е. ответната държава може да избегне разглеждането на една жалба от ЕСПЧ по същество чрез безкрайно възобновяване на наказателното дело, без на практика да поправя нарушенията чрез предоставяне на справедлив процес на жалбоподателя. В тази връзка Съдът цитира множество такива дела срещу Русия и постановява, че в случая възобновяването на производството само по себе си не може автоматично да се приеме за достатъчна обезвреда, годна да лиши жалбоподателя от статуса му на жертва. За да установи дали жалбоподателят продължава да е жертва, Съдът ще разгледа производството като цяло, включително производството след възобновяването на делото.

По същество Съдът е намерил нарушение на чл. 6, § 1 във връзка с чл. 6, § 3 (с) на Конвенцията – правото на защита на жалбоподателя. Няма спор по отношение на първото производство, че е било нарушено правото на защита на жалбоподателя. По отношение на производството пред ВС от 2007 г. Съдът намира, че с оглед сложността на повдигнатите въпроси, за г-н Sakhnovskiy е било от съществено значение да бъде представляван от адвокат. Видно от фактите обаче предоставената му правна защита е била формална, а не ефективна, а самият г-н Sakhnovskiy е изпитвал затруднение от участието си само чрез видео връзка. Съдът приема, че транспортирането на г-н Sakhnovskiy от Новосибирск до Москва вероятно е скъпа и продължителна процедура, но е било възможно да му бъде дадена възможност да говори с адвоката си по телефон преди заседанието или да му бъде назначен местен адвокат, който да го посети в затвора.

Различното тълкуване на националния закон от съдилища, действащи като последна инстанция, води до правна несигурност и би

намалило общественото доверие в съда, което доверие безспорно е един от основните елементи на принципа за върховенството на закона.

Решение на Съда по допустимостта по делото [Stefanica and Others v. Romania \(no. 38155/02\)](#)

Съдът е намерил нарушение на правото на справедлив процес на жалбоподателите заради противоречивата практиката на различни окръжни съдилища по идентични искове за присъждане на обезщетение след уволнение.

Промяна в стабилната практика на съдилищата във връзка с процесуалните срокове за подаване на искове (в случая искове за изплащане на субсидии) и създаването на нова непротиворечива практика по тези срокове не е нарушение на правото на достъп до съд по чл. 6 от Конвенцията.

Решение на Съда по делото [S.S. Balıklıçeşme Beldesi Tarım Kalkınma Kooperatifi and Others v. Turkey \(nos. 3573/05, 3617/05, 9667/05, 9884/05, 9891/05, 10167/05, 10228/05, 17258/05, 17260/05, 17262/05, 17275/05, 17290/05 and 17293/05\)](#)

За определен период от време до 2004 г. съдилищата са прилагали процесуалните правила за сроковете по завеждане на искове за субсидии еднакво към всички дела и на това основание са отхвърляли като недопустими предявените искове. След 2005 г. те са променили практиката си

и са започнали, отново еднакво към всички, да обявяват такива искове за допустими. Съдът посочва, че дори стабилната практика по даден въпрос няма пречка да бъде преразгледана в даден момент, когато се установи, че предишната практика вече не е задоволителна. Това е така, тъй като правото не е статично.

Съдът прилага новия критерий за допустимост на жалбите – “несъществено засягане” – и обявява за недопустима жалба по оплакване, че процесът по налагането на глоба от 150 евро заради нарушение на правилата за движение по пътищата и отнемането на една точка от талона е бил несправедлив.

Решение на Съда по допустимостта по делото [Rinck v. France \(no. 18774/09\)](#)

Съдът прилага новия критерий за допустимост на жалбите - “несъществено засягане” (чл. 35, § 3, б. в от Конвенцията), въведен с влезлия през юни 2010 г. Протокол № 14 от Конвенцията, и обявява за недопустима жалбата по оплакване, че процесът по налагането на глоба на жалбоподателя от 150 евро и отнемането на една точка от талона му заради нарушение на правилата за движение по пътищата е бил несправедлив в нарушение на чл. 6 от Конвенцията. Съдът приема, че вредата, понесена от жалбоподателя, е несъществена, няма и съществено засягане на личния му живот във финансов или друг аспект вследствие наказването му, а освен това съществуването на спора е било надлежно разгледано пред национален съд.

5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ, НА ДОМА И КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Непредприемането на подходящи мерки от държавата, за да бъдат предпазени жалбоподателите от причиненото им безпокойство заради функционирането на незаконен компютърен клуб на партера в жилищния им блок, представлява неизпълнение на позитивните задължения на държавата за зачитане на личния живот в нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Mileva and others v. Bulgaria \(no. 43449/02 и 21475/04\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са 2 сестри – Милеви и тричленно семейство – Евтимови, които живеели на първия етаж в жилищен блок. През 2002 г. апартамент на партера под техните жилища се трансформирал в компютърен клуб, оборудван с 46 компютъра. Той работел денонощно, в него често се събирали лица, които вдигали силен шум, често употребявали алкохол и понякога чупели входната врата на сградата. В резултат на причиняваното безпокойство здравето на г-жа Милева силно се влошило и се наложило хоспитализирането ѝ, като проблемите със здравето ѝ утихнали след като през 2004 г. Милеви продали апартаментата си и се преместили да живеят другаде.

През 2002 г. общото събрание на етажната собственост решило да не се допускат търговски обекти в блока и клубът да спре да функционира. Били подавани неколккратно жалби до полицията, но без ефект. Същата година жалбоподателите

поискали от кмета да закрие клуба. След проверка на експерти било установено, че той работи незаконно и била сигнализирана Регионалната дирекция за национален строителен контрол (РДНСК). След пореден сигнал на жалбоподателите през 2002 г. РДНСК забранила ползването на клуба, тъй като работел без разрешение, в нарушение на съответните разпоредби на Закона за устройството на територията и постановила да бъде прекъснато подаването на електричество и вода към имота. Собственикът на апартаментата, в който се помещавал клуба, обжалвал решението на РДНСК пред съда с искане като привременна мярка да бъде спряно изпълнението му. Съдът постановил спиране на изпълнението, защото намерил, че не били налице условията за допускане на изпълнение на невлязъл в сила административен акт. Това производство продължило до септември 2004 г., когато собственикът на апартаментата оттеглил жалбата си, защото междуременно през ноември 2003 г. вече бил получил разрешение за функционирането на клуба. Обектът бил трансформиран в клуб за електронни игри, съборени били вътрешни стени, инсталирани били високоволтови кабели и прозорците били сменени. Милеви се оплакали, без успех, пред властите заради вдигания шум от ремонтните дейности.

През 2002 г. друг апартамент, съседен на Милеви, започнал да функционира като офис. Милеви се оплакали на властите, че от офиса се чувало силно звънене на телефони, разговори на висок тон, преместване на мебели и блъскане на врати, но при проверки на РДНСК експертите не били допуснати вътре и очевидно жилището продължило да бъде използвано за офис.

Решението: За Съда самият факт, че трансформирането на апартамент в търговски обект е незаконно, не е достатъчен, за да се намери нарушение на чл. 8. Той преценява дали причиненото безпокойство е достигнало онзи праг на суровост, при който да съставлява намеса в правото на зачитане на личния и семейния живот и на дома на жалбоподателите. Съдът посочва няколко критерия, на които се основава – интензитет и продължителност на безпокойството, неговото физическо или психическо влияние върху лицата, общият му контекст и дали причинената вреда е пренебрежима в сравнение с вредностите на средата, присъщи на живота в съвременния град. Прилагайки тези критерии и позовавайки се на практика по подобни дела, Съдът решава да разгледа отделно случаите с компютърния клуб, клуба за електронни игри и офиса. Съдът смята, че безпокойството, причинено от офиса, не е достатъчно, за да се приложи чл. 8, понеже не приема, че шумът от него по правило е надвишавал този в жилищен блок в града и всякакви неудобства се ограничават в рамките на работните часове. По същия начин Съдът не намира и шумът от извършваните ремонти в клуба за електронни игри за ангажиращ приложението на чл. 8.

По отношение на компютърния клуб обаче Съдът е убеден, че причиненото безпокойство и неговият интензитет са се отразили на неприкосновеността на личния и семейния живот, както и на жилището на жалбоподателите по такъв начин, който изисква от властите да предприемат мерки за тяхната защита. Съдът отчита, че въпреки многобройните подадени оплаквания до властите, които са установили, че клубът действа без необходимото разрешение, полицията и общинската власт не са предприели ефективни мерки за осигуряване на спокойствието на лицата, които живеят в същата сграда, или не са упражнили правомощията си, за да проверят дали шумът е бил в нарушение на наредбите за обществения ред. Освен това забраната за ползването на клуба, наложена от РДНСК, е останала без никакъв ефект поради

спирането на изпълнението на заповедта на два пъти от съда. Според ЕСПЧ държавата не е проявила дължимата грижа при справяне с проблема и не е отчела адекватно конкуриращите се интереси, следователно не е упражнила позитивното си задължение да осигури на жалбоподателите правото на зачитане на личния и семейния им живот и дома им.

Съдът присъжда общо 34 000 евро обезщетение за неимуществени вреди – по 7000 на двете сестри Милеви, по 6000 на съпрузите Евтимови и 8000 евро на дъщеря им, която имала малко дете, както и общо 4000 евро разноски.

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Налице е нарушение на правото на личен живот и неприкосновеност на дома при неизпълнение на позитивните задължения на държавата да ограничи сериозния уличен трафик пред дома на жалбоподателя.

Решение на Съда по делото [Dees v. Hungary \(no. 2345/06\)](#)

Фактите: От началото на 1997 г. трафикът през градчето, в което живеел жалбоподателят, и в частност по улицата, на която се намирал домът му, съществено се увеличил. Причината била въведена такса за използването на близката магистрала, частна собственост, която превозните средства се стремели да избягват, като минавали през градчето. Скоро стените на къщата на жалбоподателя се напукали. Той завел дело срещу общината за обезщетение, но искът му бил отхвърлен, като националният съд намерил, че макар според измерванията нивото на шум да надвишава допустимите норми с 15 %, шумът и замърсяването не са били достатъчни, за да причинят щетите по къщата на жалбоподателя. Освен това според съдилищата властите били направили всичко необходимо, за да намалят трафика през градчето – въвели

ограничение на скоростта и поставили светофари, както и изградили три обходни пътя и въвели забрана през 2001 г. за преминаване на тежкотоварните камиони.

Решението: Съдът напомня, че държавата дължи предприемането на позитивни мерки, които да гарантират защитата на правата по чл. 8 от Конвенцията, дори когато не става дума за пряка намеса от страна на публичните власти, а за спиране действия на трети лица, извършващи нарушения. Вярно е, че в случая държавата е била изправена пред тежката задача да балансира между интереса на тези, ползващи улиците, и лицата, живеещи в града; вярно е, че проблемът е бил свързан с разрешаването на сериозни инфраструктурни проблеми. Въпреки това Съдът намира, че предприетите мерки от властите са се оказали недостатъчни, в резултат на което жалбоподателят е бил изложен на шум отвъд нормите и принуден да търпи прекомерно неудобство (вибрации, замърсяване, миризма) през един продължителен период от време.

Осъждането на професор за отказ да предаде проучването си върху хиперактивни деца е оправдано и няма нарушение на правото на личен живот по чл. 8 и свободата на изразяване по чл. 10 от Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Gillberg v. Sweden \(no. 41723/06\)](#)

Фактите: Жалбоподателят е известен професор и бивш ректор на факултета по психиатрия към Университета в Гьотеборг. В продължение на няколко години той ръководел изследователски проект на университета (продължил от 1977 до 1992 г.) относно хиперактивността и разстройствата, свързани с дефицит на вниманието при децата. Родителите на 141 деца в училищна възраст били дали съгласието си за доброволно участие в изследването. Пред родителите и децата било гарантирано, че данните им ще са конфиденциални. Според жалбоподателя комисията по етика към университета била поставила като изрично условие за реализацията на проекта чувствителната

информация относно участниците да бъде достъпна само за екипа, като той лично бил обещал на родителите абсолютна конфиденциалност.

През 2002 г. социологически изследовател от друг университет поискал да му се предостави достъп до материалите от изследването, като посочил, че не се интересува от личните данни, а от използвания метод. В същата година достъп до материалите поискал и педиатър. Университетът отказал и на двамата. По жалби на изследователите с две решения от 2003 г. административният съд отменил отказите на университета и постановил, че трябва да се осигури достъп, защото лицата били доказали, че имат легитимен интерес за достъп до информацията и може да се предположи, че са добре запознати с това как да работят с конфиденциална информация. Университетът трябвало да уточни условията за достъп, така че да защити интересите на участвалите в изследването лица.

Макар и уведомен, че по силата на съдебните решения двамата изследователи имат право незабавно да се запознаят с материалите, г-н Gillberg отказал да им ги предаде. След дискусии по въпроса в началото на 2004 г. университетът отказал да даде достъп на социолога и решил да добави още условия за използване на материалите от педиатъра. Тези решения на университета били прогласени за нищожни от административния съд през май 2004 г. Няколко дни по-късно колеги на г-н Gillberg унищожили материалите. През януари 2006 г. по инициатива на парламентарния омбудсман било образувано наказателно производство срещу г-н Gillberg и други длъжностни лица от университета. Жалбоподателят бил осъден условно за злоупотреба със служебно положение и му била наложена глоба в размер на 4000 евро. Националният съд посочил, че, като не е изпълнил съдебните решения, г-н Gillberg умишлено е нарушил служебните си задължения.

Във връзка с наказателното производство жалбоподателят твърди пред ЕСПЧ, че осъждането му е в нарушение на правата му по чл. 8 и чл. 10 от Конвенцията, защото

едно от условията, поставени от етичната комисия към университета за провеждане на изследването, било на участниците да бъде гарантирана пълна конфиденциалност.

Решението: ЕСПЧ посочва, че държавата е била длъжна да реагира на отказа на г-н Gillberg да изпълни съдебно решение. Съдът не приема аргумента на жалбоподателя, че осъждането му било непропорционално на преследваната цел, защото той бил поел ангажимент да гарантира пълната конфиденциалност на участниците. ЕСПЧ отчита, че националните съдилища са постановили, че обещаната на участниците конфиденциалност е била прекомерна и отвъд гарантираната по закон такава, поради което е било легитимно съдилищата да приемат, че дадените широки гаранции за конфиденциалност не могат да имат предимство пред законовата норма. Съдът е съгласен с наказателните съдилища, че въпросът дали е трябвало да се предостави достъп до документите е бил разрешен в административното производство и мнението на университета дали решенията на административните съдилища са правилни няма отношение към тяхната валидност. Следователно университетът е бил задължен да предаде документите и г-н Gillberg умишлено не е изпълнил задълженията си на държавен служител, произтичащи от тези решения. На тези основания Съдът, с мнозинство 5 на 2 гласа, е намерил, че осъждането на г-н Gillberg не е било произволно или непропорционално на преследваната легитимна цел.

На следващо място Съдът е приел единодушно, че няма нарушение на „негативното право“ на жалбоподателя по чл. 10 да запази мълчание. Съдът посочва, че някои професионални общности могат да имат легитимен интерес от защита на професионалната тайна що се отнася до техни клиенти или източници. Г-н Gillberg обаче е бил осъден за злоупотреба със служебно положение заради отказ да предостави документи в съответствие с дадените му от администрацията на

университета инструкции. Така той е бил част от университета, който е бил длъжен да се съобрази с решенията на административните съдилища. Нещо повече, осъждането му не е било свързано с интерес на университета или негов личен интерес от защита на професионална тайна. Този въпрос е бил разрешен от административните съдилища, чийто решения, макар и да поставят важни етични въпроси за защитата на личните данни на малолетните и правото на достъп до обществена информация, Съдът не може да разглежда тук, тъй като жалбата спрямо тях е недопустима като подадена извън 6-месечния срок за подаване на жалба пред ЕСПЧ.

Няма нарушение на правото на личен живот по чл. 8 от Конвенцията, когато факторът за решението на съдилищата да ограничат контактите на транссексуална с нейното дете е бил най-добрият интерес на детето (риск за психологическото и личностното му развитие, осигуряването му на възможност постепенно да свикне с промяната на пола на родителя си), а не транссексуалността на родителя.

Решение на Съда по делото [P.V. v. Spain \(no. 35159/09\)](#) – виж раздел 7.

Конвенцията не изисква държавата да признае жалбоподателката за наследник на мъж, с когото е имала сключен религиозен, но не и граждански брак. Няма нарушение на правото на личен живот по чл. 8

Решение на Голямото отделение на Съда по делото [Şerife Yiğit v. Turkey \(no. 3976/05\)](#) – виж раздел 7.

6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Когато разглежда баланса между личния живот г-н Алексей Петров и свободата на изразяване на г-н Едвин Сугарев, ЕСПЧ отбелязва, че имайки предвид публичното положение на г-н Петров, ограничението на свободата на изразяване на г-н Сугарев в името на репутацията на г-н Петров би било непропорционално.

Решение на Съда по допустимостта на делото [Aleksy Petrov v. Bulgaria \(no. 27103/04\)](#) – виж раздел 4.

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Осъждането на професор за отказ да предаде проучването си върху хиперактивни деца е оправдано и няма нарушение на свободата на изразяване по чл. 10 от Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Gillberg v. Sweden \(no. 41723/06\)](#) - виж раздел 5.

7. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Налице е дискриминация по признак пол заради правилата на швейцарското законодателство относно избора на семейна фамилия при смесените бракове, тъй като се прилагат различни правила с оглед на това дали мъжът или жената са с швейцарско гражданство.

Решение на Съда по делото [Losonci Rose and Rose v. Switzerland \(no. 664/06\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са двойка мъж и жена, живеещи в Швейцария. Мъжът е унгарски гражданин, а жената е с швейцарско гражданство. Те възнамерявали да сключат брак и поискали от властите да запазят фамилията си, вместо един от тях да добави фамилията на другия към своята. Мъжът изразил желание спрямо неговото име да се прилага унгарското право, което е неговото национално право и което му позволява да носи само собствената си фамилия (по швейцарското право лицата трябва да изберат „семейна“ фамилия, която е фамилията на един от съпрузите). Властите им отказали, а съдът отхвърлил жалбата им срещу отказа. Жалбоподателите се оженили, като избрали като „семейна“ фамилия фамилията на жената, а мъжът я добавил към своята фамилия. След брака той поискал промяна в регистрите, като поискал да бъде записан само с фамилията си, което се позволява от неговото национално право, но му било отказано. Жалбоподателите се оплакват пред ЕСПЧ, че това положение е дискриминационно на основата на пола им, тъй като, ако положението при тях беше обратното – т.е. ако съпругът беше швейцарец, а съпругата с чуждо гражданство – то тя по швейцарското право щеше да може да

избере към фамилията ѝ да се прилага националното ѝ право.

Решението: Съдът отбелязва, че въпреки че държавите имат свобода на преценка за приемане на мерки с цел гарантиране на „семейния съюз“ (правителството твърди, че тези мерки целят да защитават „семейния съюз“ чрез обща „семейна фамилия“), той отбелязва, че само много сериозни основания могат да оправдаят различното третиране на основата на пола. Съдът още отбелязва, че съществува консенсус сред държавите членки на Съвета на Европа по отношение на равенството между съпрузите при избора на семейна фамилия, а ООН насочва усилията си към гарантиране на правото на всеки съпруг да запази своята фамилия и да има равно право при избора на семейната фамилия.

В конкретния случай съпругът не е могъл да остане само със своята фамилия, което обаче щеше да може да стори, ако той беше швейцарец, а съпругата му с чуждо гражданство. Съдът напомня, че името на лицето е основен начин то да се идентифицира в обществото и основен аспект от личния му и семеен живот. Той заключава, че такова различно третиране не е оправдано и е дискриминационно по отношение на смесените бракове. Следователно е налице нарушение на забраната за дискриминация по чл. 14 във връзка с чл. 8 (правото на личен и семеен живот) от Конвенцията.

Конвенцията не изисква държавата да признае жалбоподателката за наследничка на мъж, с когото е имала сключен религиозен, но не и граждански брак.

Решение на Голямото отделение на Съда по делото [Serife Yiğit v. Turkey \(no. 3976/05\)](#)

На жалбоподателката ѝ било отказано да ѝ бъде отпусната наследствена пенсия и да ѝ бъде прехвърлена здравната осигуровка на мъжа ѝ, с когото имала 26-годишен религиозен брак. ЕСПЧ е намерил, че няма нарушение на забраната за дискриминация по чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 1 от Протокол 1 (право на собственост). Съдът е приел, че разликата в третирането е обоснована и разумна, законът е бил недвусмислен и жалбоподателката е била наясно, че не може да има очаквания да наследи пенсията на партньора си, ако няма сключен граждански брак с него, а освен това законът не е поставял прекомерна тежест върху нея и за 26 години жалбоподателката е можела спокойно да легализира връзката си, без да минава през някаква тежка административна процедура за това. Съдът е отхвърлил като неоснователно и оплакването за накърняване на правото на семеен живот (чл. 8 от Конвенцията) на жалбоподателката. Съдът посочва, че никой не се е намесвал в семейния живот на жалбоподателката, че не е имало никаква санкция за избора ѝ да има само религиозен брак. Съдът посочва, че чл. 8 не може да се тълкува, в смисъл, че държавата има задължение да признае религиозния брак; нито има изискване държавата да установи специфичен режим за конкретна категория неженени двойки. По тази причина, фактът, че г-жа Yigit не е придобила статут на наследник, сам по себе си не означава, че е имало нарушение на правата ѝ по чл. 8.

Недопустими са жалбите на двама унгарски роми, които се оплакват, че като деца са били дискриминирани, тъй като са били сегрегирани в помощни училища въз основа на експертно заключение, че имат леки ментални затруднения, а образованието в тези училища е било на ниско ниво.

Решение на Съда по делото [Horváth and Vadász v. Hungary \(no. 2351/06\)](#)

ЕСПЧ намира, че оплакването за нарушение на правото на образование по

чл. 2 от Протокол 1 на Конвенцията е недопустимо, защото жалбоподателите не са завели граждански иск за вреди, каквито иски вече имало уважени от националните съдилища в подобни случаи (в случая били водени само наказателни производства срещу длъжностни лица). Недопустимо е и оплакването за нарушение на забраната за дискриминация – Съдът приема, че оплакване за дискриминация не е невъзможно по националното право да се разгледа и в наказателното производство, но жалбоподателите не са направили оплакване пред националните съдилища, изрично или по същество, за расова сегрегация или дискриминация, поради което не са изчерпали местните правни средства за защита.

Няма дискриминация, когато националните съдилища са ограничили контактите на транссексуална с нейното дете заради най-добрия интерес на детето (да му дадат възможност постепенно да свикне с промяната на пола на родителя си), а не заради транссексуалността на родителя.

Решение на Съда по делото [P.V. v. Spain \(no. 35159/09\)](#)

Жалбоподателката е транссексуална, която се оплаква, че съдилищата са ограничили контактите ѝ с детето ѝ заради транссексуалния ѝ статус. ЕСПЧ не приема този аргумент, тъй като отчита, че съдилищата не са ограничили напълно контактите ѝ с детето, а само са ги намалили, докато е траел процесът по подготовка на операцията ѝ за смяна на пола, с мотива, че съществува риск за психологическото и личностното развитие на детето. Освен това съдилищата постепенно са увеличили часовете за контакти, за да дадат възможност на детето постепенно да свикне с промяната на пола на родителя си. Съдът заключава, че факторът за решението на националните съдилища е бил най-добрият интерес на детето, а не транссексуалността на жалбоподателката, поради което не е налице нарушение на правото на личен

живот и на забраната за дискриминация по чл. 8 и чл. 14 от Конвенцията.

• ДЕЛА НА СЕС

Допустимо е национално законодателство, което предвижда задължителното пенсиониране на университетските професори на 68-годишна възраст, и дава възможност те да продължат да упражняват професията си след 65-годишна възраст само посредством срочни договори за една година, доколкото това законодателство преследва законосъобразна цел.

[Решение на Съда на ЕС по преюдициално запитване по съединени дела C-250/09 и C-268/09 Georgiev](#)

Фактите: През 1985 г. г-н Георгиев започва работа като доцент в университет. Трудовото му правоотношение е прекратено, считано от 06.02.2006 г., поради навършване на предвидената пенсионна възраст – 65 години. До 2009 г., когато г-н Георгиев навършва 68-годишна възраст, той работи по срочни едногодишни трудови договори с университета.

Г-н Георгиев предявява два иска пред запитващата юрисдикция (националния съд). С първия, който е в основата на дело C-268/09 пред СЕС, иска да се установи, че е недействителна клаузата в срочния му договор, която ограничава срока на договора до една година, и че този договор трябва да се счита за безсрочен. Вторият иск, който е в основата на дело C-250/09, се отнася до заповедта на директора на университета за прекратяване на трудовото правоотношение на лицето, когато навършва 68-годишна възраст.

Решението: Член 6, § 1, ал. 1 от Директива 2000/78/ЕО на Съвета от 27.11.2000 г. за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите предвижда, че разлики в третирането на основание възраст не представляват дискриминация, ако в контекста на националното право са

обективно и обосновано оправдани от законосъобразна цел, включително законосъобразна политика по заетостта, трудов пазар и цели на професионалното обучение, и ако средствата за постигане на тази цел са подходящи и необходими.

В това отношение посочените от университета и от българското правителство аспекти, свързани с образованието и наемането на работа на преподавателите, както и с прилагането на конкретна политика на пазара на труда, позволяваща да се отчете особеното положение на работещите в рамките на съответната дисциплина лица, могат да отговорят на желанието да се разпределят оптимално професорските длъжности между поколенията (по-специално чрез наемането на работа на по-млади професори). Относно последната цел обаче Съдът вече е постановил, че насърчаването на наемането на работа безспорно е законосъобразна цел на социалната политика или политиката по заетостта на държавите членки (Решение по дело *Palacios de la Villa*), **по-специално когато става въпрос за благоприятстване на достъпа на младите до упражняването на професия** (вж. в този смисъл Решение по дело *Petersen*). Така насърчаването на наемането на работа във висшето образование чрез предлагането на професорски длъжности на по-млади лица може да представлява такава законосъобразна цел. Освен това, съвместната работа на преподаватели и научни изследователи от различни поколения благоприятства обмяната на опит, както и нововъведенията, и следователно спомага за повишаване на качеството на образованието и научноизследователската дейност в университетите.

За да се прецени обаче съвместимостта на подобно законодателство по отношение на директивата, е необходимо точно да се издири целта, която то преследва, и тази задача следва да се изпълни от националния съд. Той също така следва да разгледа фактическата обстановка и да провери дали посочените от университета и от българското правителство цели съответстват на действителното положение.

Колкото до проверката дали средствата, използвани за постигането на подобни цели, са „подходящи и необходими“ по смисъла на член 6, параграф 1, първа алинея от Директива 2000/78, следва да се напомни, че държавите членки разполагат с голяма свобода на преценката не само при избора на конкретна цел наред с други в областта на социалната политика и политиката по заетостта, но и при определянето на мерките, които могат да я осъществят.

Възрастовата граница от 68 години е с пет години по-висока от възрастта, на която мъжете нормално могат да придобият право на пенсия и да бъдат пенсионирани в посочената държава членка. Така тя позволява на университетските професори, на които е предоставена възможност да работят до 68-годишна възраст, да продължат кариерата си през един сравнително дълъг период. Подобна мярка не може да бъде разглеждана като прекомерно увреждаща законните искания на работниците, тъй като релевантната правна уредба взема предвид и обстоятелството, че в края на професионалната си кариера заинтересованите лица се ползват от финансово обезщетение чрез предоставянето на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

Национална правна уредба, която с цел насърчаване на достъпа до заетост на по-млади хора позволява на работодател да уволнява работниците, придобили право на пенсия, при положение че жените придобиват това право пет години по-рано от мъжете, представлява забранена пряка дискриминация, основана на пола.

[Решение по Съда на ЕС по преюдициално запитване по дело C-356/09 Kleist](#)

Фактите: Г-жа Kleist, родена през 1948 г., е заемала длъжността главен лекар към касата за пенсионно осигуряване. Касата

решава да уволни всички наети лица – мъже и жени, които отговарят на условията за пенсиониране – осигурителен стаж и възраст (60 г. за жените и 65 г. за мъжете). Г-жа Kleist уведомява своя работодател, че не желае да бъде пенсионирана с навършването на 60-годишна възраст, а иска да продължи да работи до 65-годишна възраст.

Австрийската правна уредба допуска спрямо лицата, придобили право на пенсия за прослужено време и старост, да не се прилага общата закрита срещу уволнение, тъй като са социално (финансово) обезпечени чрез предоставената им пенсия за осигурителен стаж и възраст. Правото на тази пенсия се придобива в различен момент от мъжете и жените. Според г-жа Kleist тази правна уредба представлява дискриминация, основана на пола.

Касата за пенсионно осигуряване поддържа, че правната уредба води до разлика в третирането, която е непряко основана на пола и е обоснована от целта за насърчаване на заетостта на по-млади хора и която следователно не представлява незаконна дискриминация. Касата освен това счита, че трябва да се избягва положение, при което жените могат да получават едновременно своите заплати и полагащи се по закон пенсии, докато мъжете не разполагат с тази възможност.

Решението: СЕС припомня, че както вече е постановил, обща политика по уволнение, която води до уволнението на работничка само поради това, че е достигнала или надхвърлила възрастта, с навършване на която придобива право на пенсия за осигурителен стаж и възраст и която съгласно националното законодателство е различна за мъжете и за жените, представлява дискриминация, основана на пола, забранена по силата на Директива 76/207/ЕИО¹ (вж. в този смисъл Решение по дело *Marshall*). От разглежданата

¹ Директива 76/207/ЕИО на Съвета от 9 февруари 1976 година относно прилагането на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до заетост, професионалната квалификация и развитие, и на условията на труд, изменена с Директива 2002/73/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 септември 2002 г.

национална правна уредба следва, че определени категории работници, в конкретния случай лекарите, които, съгласно особената закрила, предоставена им от колективен трудов договор, не подлежат на уволнение, все пак могат да бъдат уволнени, когато придобият право на пенсия за осигурителен стаж и възраст. От разглежданата национална правна уредба следва, че работниците от женски пол могат да бъдат уволнени с навършването на 60-годишна възраст, докато работниците от мъжки пол могат да бъдат уволнени едва с навършването на 65-годишна възраст. Тъй като използваният в тези разпоредби критерий е неделимо свързан с пола на работниците, противно на поддържаното от касата за пенсионно осигуряване, е налице пряко основана на пола разлика в третирането.

Колкото до аргумента, че разликата в третирането е обоснована от целта за насърчаване на заетостта на по-млади хора и която следователно не представлява незаконна дискриминация, СЕС отбелязва, че допускането различното третиране да не се счита за дискриминационно, когато е обосновано от легитимна цел и средствата за постигането на тази цел са подходящи и необходими, е допустимо само когато става дума за непряка дискриминация. Такава възможност обаче не се предвижда за разликите в третирането, които представляват пряка дискриминация по смисъла на чл. 2, § 2, първо тире от Директива 76/207/ЕИО. Следователно посочената разлика в третирането не може да бъде обоснована от целта за насърчаване на заетостта на по-млади хора, както твърди касата за пенсионно осигуряване.

8. ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Съдебните разноси, надхвърлящи присъденото обезщетение за отчуждаване на земя, е в нарушение на изискването за пропорционалност по чл. 1 от Протокол 1.

Решение на Голямото отделение на Съда по делото [Perdigao v. Portugal](#) (no. 24768/06).

Фактите: Жалбоподателите са собственици на 130 000 кв. м. земя, отчуждена за магистрала. Тъй като те не били съгласни с определеното им обезщетение (155 000 евро) завели дело, претендирайки 20 млн. евро. Съдът постановил, че дължимото им обезщетение е близо 197 236 евро, но ги осъдил да платят държавни такси в размер, надвишаващ размера на присъденото им обезщетение с още 15 000 евро. Така жалбоподателите не само загубили земята си, но трябвало да платят на държавата допълнителни 15 000 евро.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че държавата има широка свобода на преценка при избора на средствата, които да гарантират защитата на обществения интерес относно финансирането на съдебната система. Съдът отчита възражението на правителството, че задължението на държавата да плати обезщетение за отчуждена земя и задължението на ищеца да плати съдебните разноси са две различни неща. Въпреки това в конкретния случай жалбоподателите са били ищци срещу държавата по спор относно определянето на обезщетение за земя, отчуждена от държавата при упражняване на нейните публично-властнически правомощия. Според Съда въпросът за пропорционалността между преследваната от властите цел и използваните от тях

средства за постигането ѝ в този казус следва да се разглежда различно от случаите, когато се събират съдебни разноси по частно-правни спорове. В случая държавата „взима с едната си ръка” под формата на разноси повече, отколкото е „дала с другата” за обезщетение. В такава ситуация разликата в правната същност на двете задължения не може да е пречка за Съда да разгледа въпроса дали сумата за съдебни разноси е пропорционална на целта на властите да отчуждят земята на жалбоподателите срещу обезщетение.

Съдът отбелязва, че съобразно португалския закон жалбоподателите са поели риска да бъдат осъдени да платят големи суми за съдебни разноси, решавайки да претендират висока сума за обезщетение. Но тяхното процесуално поведение не може да е оправдание за осъждането им на толкова високи такси, съпоставено с присъденото им обезщетение. Следователно ЕСПЧ намира, че г-н и г-жа Perdigão са понесли прекомерна тежест и това е накърнило справедливия баланс, който властите е трябвало да спазват между обществения интерес и правото на собственост на жалбоподателите.

Плащането от страна на държавата на обезщетение за отчуждена земя за обществени нужди и продажбата ѝ след това за двойно по-висока сума на търговец за строеж на фабрика, не е нарушение на чл. 1 от Протокол 1, тъй като по-високата сума отразява дейностите, извършени от държавата като прокарване на вода или електричество в имота, а освен това сумата, с която жалбоподателят е обезщетен, е подобна на сумата, плащана от държавата по приятелски споразумения с други собственици на отчуждени земи със същите

характеристики на земята, а жалбоподателят не е твърдял, че тези имоти са с по-ниска стойност от неговия.

Решение на Съда по делото [Dervaux v. France \(no. 40975/07\)](#)

9. ДРУГИ ПРАВА

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Бланкетната забрана пред затворниците да гласуват на изборите във Великобритания е в нарушение на чл. 3 от Протокол 1 (право на свободни избори).

Решение на Голямото отделение на Съда по делото [Greens and M. T. v. the United Kingdom \(no. 60041/08 и 60054/08\)](#)

• ДЕЛА НА СЕС

Националният съд, който издава европейска заповед за арест, е компетентен да констатира, че постановена по реда на националното право предходна присъда не обхваща същите деяния като деянията, посочени в заповедта за арест. В такива случаи съдебният орган, който задържа подсъдимия, по принцип не може да откаже предаването му.

[Решение по Съда на ЕС по преюдициално запитване по дело C-261/09 Mantello](#)

Фактите: През 2005 г. Районен съд – Катания, Италия осъжда г-н Mantello за незаконно притежание на кокаин, предназначен за препродажба. Впоследствие г-н Mantello изтърпява ефективно наказание от 10 месеца и 20 дни лишаване от свобода. През 2008 г. същият съд издава срещу него европейска заповед за арест във връзка с участието му между 2004 и 2005 г. в трафик на наркотични вещества като част от организирана престъпна група в множество италиански градове, както и в Германия. В края на 2008

г., след като се запознават със заповедта за арест в Шенгенската информационна система (ШИС), германските власти задържат г-н Mantello. Италианският съд – в качеството си на издаващ заповедта за арест – уведомява Висшия областен съд на Щутгарт, че присъдата от 2005 г. не е пречка за изпълнението на заповедта за арест.

Германският съд обаче сезира Съда на ЕС, като иска да установи дали може да не допусне изпълнението на заповедта за арест въз основа на принципа *ne bis in idem*, доколкото към момента на разследването, довело до осъдителната присъда на г-н Mantello за притежание на кокаин, италианските разследващи органи вече са разполагали с достатъчно доказателства, за да му бъде повдигнато обвинение за трафик на наркотици като част от организирана престъпна група. В интерес на разследването обаче, за да разкрият трафика и да задържат и останалите участници, разследващите органи не са предали на съдия следователя всички данни и доказателства, с които разполагат, нито към онзи момент са поискали образуване на наказателно производство за тези деяния.

Решението: СЕС отбелязва, че за да се приеме, че съответното издирвано лице има влязла в сила присъда за същите деяния, е необходимо да е водено наказателно производство за тези деяния и с него окончателно да са изчерпани възможностите за наказателно преследване или лицето окончателно да е оправдано за тези деяния. Дали има „влязла в сила“ присъда се преценява съгласно правото на държавата членка, в която е постановена. Следователно решение, което не води до окончателно изчерпване на възможностите за наказателно преследване за определени деяния на национално равнище, не съставлява процесуална пречка за евентуалното започване или продължаване на наказателното преследване за същото

деяние в някоя от държавите членки на Съюза.

Когато издаващият заповедта за арест съдебен орган – въз основа на националното право – изрично констатира, че постановената по реда на националното право предходна присъда не е влязла в сила спрямо деянията, посочени в заповедта за арест, и не обхваща тези деяния, изпълняващият съдебен орган по принцип не може да откаже да изпълни европейската заповед за арест.

На едно лице може да му бъде отнет статута на бежанец, ако то е лично отговорно за действия на организация, която ползва терористични методи. Сам по себе си фактът, че лицето е било член на такава организация, не може автоматично да води до изключване от статута на бежанец.

[Решение на Съда на ЕС по преюдициално запитване по съединени дела C-57/09 и C-101/09 Германия срещу В и Германия срещу D](#)

Фактите: Революционното народоосвободително движение/ Фронт (ДНКР/С) и Кюрдската работническа партия (РКК) са сред организациите от списъка на ЕС за лицата, групите и формиранията, участващи в терористични действия. Г-н В. и г-н D. са турски граждани от кюрдски произход. Г-н В. симпатизирал на ДНКР/С и поддържал въоръжената борба на партизанското движение в планините между края на 1993 г. и началото на 1995 г. След задържането му от властите през февруари 1995 г. бил подложен на тежки физически мъчения и бил принуден с изтезания да даде показания. Г-н D. бил боец в партизанското движение и заемал висока постоянна длъжност в РКК. Докато г-н В. подал молба за убежище и закрила на бежанец в Германия, то на г-н D. вече му било предоставено право на убежище и му бил предоставен статут на бежанец от германските власти. И двамата заявили, че са напуснали въпросните организации и че се страхуват от преследване както от

турските власти, така и от съответните организации, в които са членували.

Германската федерална служба за миграция и бежанци отказала молбата на г-н В. като необоснована и приела, че не са покрити условията за предоставяне на статут на бежанец. Статутът на бежанец и правото на убежище на г-н D. му били отнети. Във връзка с тези случаи Федералният административен съд на Германия се обърнал към Съда на ЕС с искане за тълкуване на разпоредбите на *Директива 2004/83/ЕО на Съвета от 29 април 2004 година относно минималните стандарти за признаването и правното положение на гражданите на трети страни или лицата без гражданство като бежанци или като лица, които по други причини се нуждаят от международна закрила, както и относно съдържанието на предоставената закрила.*

Решението: СЕС отбелязва, че изключването от статут на бежанец на лице, което е било член на организация, използваща терористични похвати, зависи от индивидуалната преценка на специфичните обстоятелства. Тази преценка трябва да позволи на компетентните власти да определят дали са налице сериозни причини, за да се приеме, че в контекста на дейностите на организацията, лицето е извършило сериозни неполитически престъпления или е виновно за действия, противоречащи на целите и принципите на ООН, или че то е подбудило към такива престъпления или действия, или е участвало в тях по друг някакъв начин, посочен в Директивата.

СЕС отбелязва, че включването на организацията в посочения по-горе списък прави възможно установяването на терористичната същност на групата, към която съответното лице е принадлежало, но обстоятелството, че организацията е в списъка, не може да замени индивидуалната преценка на отделните факти, които трябва да се вземат предвид преди каквото и да е било решение за изключване на лице от статут на бежанец, съгласно Директива 2004/83. СЕС също така счита, че участието в дейността на терористична група само по себе си не е достатъчно за автоматичното прилагане на

клаузите за изключване на Директивата, които предполагат пълно разследване на всички обстоятелства във всеки отделен случай, включително установяване на личния принос и действителната роля на лицето в терористичните деяния, извършени от организацията, на която то е било член, неговата позиция в организацията, информацията, която то е имало или която е можело да има за нейната дейност, било ли е подложено на някакъв натиск, както и други

обстоятелства, които са могли да повлияят на неговото поведение.

Член 3 от Директива 2004/83 трябва да се тълкува в смисъл, че държавите членки могат да признаят право на убежище (като друг вид хуманитарна закрила) по националното им право на лице, изключено от статута на бежанец съгласно член 12, параграф 2 от Директивата, доколкото това не води до опасност от смесване на този друг тип закрила със статута на бежанец по смисъла на Директивата.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел.: 02/980 39 67
Тел./Факс: 02/980 66 33

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя Полина Русинова. За изготвянето допринесоха адв. София Разбойникова, адв. Диляна Гитева, адв. Йорданка Бекирска, Милена Ванкова и Габриела Горанова. Е-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Настоящата публикация е осъществена с подкрепата на Институт „Отворено общество“ – София. Изложените в нея мнения и позиции принадлежат единствено на авторите на този материал. Те по никакъв начин не могат да се приемат за израз на мнения и позиции на Институт "Отворено общество" – София.

